

כבר בראשית חודש מארץ ידע הדיקטאטור שימי שלטונו ספורים. לאדם זה, שהיה מזדמן בימים ההם לעיר הבירה מאחת הפרובינציות, עשויה היתה זו להיראות מרהיבת-עין יותר מבכל עת. העיר גדלה מאוד, ערב רב ומגוון של בני עמים שונים מילא את הרבעים גדושי-האוכלוסים; בנייני-ממשלה אדירים ושלש והלכו; מרכז העסקים דמה למרקחה מרוב תוכניות; חיי המסחר התנהלו כסידרם; עבדים נמכרו בזול.

דומה היה שהשלטון הינו יציב. הדיקטאטור נתמנה לא-מבכר דיקטאטור-לצמיתות, ועתה שקד על הכנת הגדול שבמיבצעיו — כיבוש המזרח, מסע המלחמה הפארתי, שנראה לו מזה ומן רב כעין מסע-אלכסאנדר חדש.

קיסר ידע כי לא ייוותר בחיים אחרי צאת החודש. הוא ניצב בפיסגת עוצמתו, ולפניו נפערה, איפוא, רק התהום.

בישיבת-הסינאט הגדולה בשלושה-עשר במארץ, בה נאם הדיקטאטור, הביע את מורת-רוחו מ"עמדתה המאימת של הממשלה הפארטית" והודיע שריכוז חיל-צבא באלכסאנדריה בירת מצריים, אולם, אותה ישיבה גילתה גם את יחסו האדיש, ואף המתנכר, של ציבור הסינאטורים. בשעת הנאום הופצה בקרב הנוכחים רשימה מבשרת-אסון בדבר סכומי-הכסף שהפקיד הדיקטאטור בשמות בדויים בבנקים ספרדיים; הדיקטאטור מעביר את הונו הפרטי (100 מיליון) לתוך-לארץ! זעק הכרוז. כלום אין הוא נתן אימון במלחמתו? או שמא לא נתכון כלל למלחמה בפארטים אלא למלחמה ברומי?

הסינאט נתן את הסכמתו למימון האשראי המלחמתי פה-אחד, כדרכו. בארמונה של קליאופטרה, מרכז כל התככים בענייני המזרח, נתכנסו מפקדי-צבא גבוהים. המלכה המצרית היא-היא מקור-ההשראה האמיתי של המלחמה בפארטים. ברזוטוס וקאסיוס, וקצינים צעירים אחרים, מברכים אותה על נצחון מדיניות-המלחמה בסינאט. רעיונה להפיץ את הרשימה המסוכנת זוכה להערכה נאותה ומעורר גל צחוק. לדיקטאטור צפויה הפתעה שעה שינסה לגבות ב"סיטי" את האשראי שאושר.

ואמנם יכול היה קיסר, שהתנכרות הסינאט לא נעלמה מעיניו, על אף האישור הרשמי של האשראי, לעמוד עד מהרה על היחס הנרגן של ה"סיטי". הוא מתקרב במשרד המסחר עם אילי הכספים אל מפה ענקית התלויה על הקיר ומסביר להם את תוכנית מסעותיו בארץ הפארתים ובהודו. האדונים מענעים בראשיהם, אך מייד הם עוברים לדבר על ארץ גאליה, שנכבשה לפני שנים רבות והנה שוב פרצו בה התקוממויות דמים. "הסדר החדש" אינו פועל כהלכה. נשמעת הצעה: כלום לא ייטיבו לעשות אם יפתחו במלחמה החדשה בסתיו הבא? קיסר אינו משיב, הוא נחפו לצאת, האדונים מרימים ידיהם לברכת השלום הרומית. מישונו לוחש: חסר עצבים, הברנש... כלום לפתע אין רוצים עוד במלחמה?

בחקירותיו העלה קיסר עובדה מתמיהה: תעשיות הנשק מכינות את המלחמה בקדחתנות; המניות מזנקות מעלה-מעלה; גם מחירי העבדים מאמירים... מה פשר הדבר? הם רוצים במלחמתו של הדיקטאטור ומסרבים לממנה? לפנות ערב מתחזר לקיסר הכול: הם רוצים במלחמה, אך לא בראשותו. הוא מצווה לאסור חמישה בנקאים, אך הוא מזועזע וקרוב להתמוטטות עצבים, לתמהון סגנו שראתו שלוו ושקט בשעת קרבות-דמים. הוא נרגע במקצת במא אליו ברוטוס, שהוא מחבבו מאוד. בכל זאת אין הוא מתאזר עז כדי לעיין בתיק שנשלח אליו על-ידי איש-סודו ב"סיטי". התיק מכיל את שמותיהם של הקושרים, וביניהם שמו של ברוטוס. הם מתכננים התנקשות בחייו. החשש פן ימצא בתיק העבה (הוא עבה עד להבהיל) גם שמות מוכרים, מונעו מפתחתו. ברוטוס נזקק לכוס מים, שעה שקיסר משיב סוף סוף את התיק שלא נפתח למוכרו, כדי לעיין בו מאוחר יותר, כביכול.

בהלה פורצת בארמונה של קליאופטרה כאשר ברוטוס, חיזור ונרגש, מוסר על קיומו של התיק על-אודות הקשר. קיסר עלול לעיין בו בכל רגע. קליאופטרה מרגיעה בקושי את הנוכחים, בעזרת פניה אל כבודם הצבאי; והיא עצמה מצווה לארח את חפציה.

בין כה וכה התיצב אצל קיסר מפקד המשטרה לשם מסירת דין-וחשבון. הוא הינו השלישי במניין המפקדים שנתמנו למישרה זו מאז ראשית השנה, זה חודשיים ימים; שני קודמיו פוטרו על-שום היותם מעורבים בקשרים. מפקד המשטרה ערב לבטחונו האישי של הדיקטאטור, על אף הנתרגשות השוררת ב"סיטי" מחמת מאסרם של הבנקאים, שחוגים רבי-השפעה שוקדים על שיחרורם...

המלחמה הפארטית (מפקד המשטרה משוכנע כי תיפתח בקרוב) תשתיק, לדעתו, את האופוזיציה. שעה שהמפקד מונה את אמצעי הוזהירות המקיפים שיש לנקוט, רואה קיסר מבעד לדמותו, כבחזון, כיצד ימות; שכן מות ימות. הוא יצווה כי ישארו אל סטיו פומפיוס, שם יירד, יפטור שתדלנים, יבוא במקדש, יתור במבטו אתר סינאטור זה או אתר ויברכהו, ישב על הכיסא, טקסים אחדים ייערכו, — הוא רואה הכול בעיני רוחו. אז יגשו אליו הקושרים, באמתלה כולשהי, — בתזונו של קיסר אין להם פרצופים, רק כתמים לבנים במקום הפרצופים. אחד מהם יושיט לו דבר-מה לעיון, הוא ישלח את ידו, הם יתגפלו עליו, הוא ימות.

לא ולא! בשבילו לא תהיה עוד מלחמה במזרח. הגדול במיבצעיו לא יושלם : צריך היה להגיע חי אל אחת הספינות, שתובילתו אל גודדיו באלכסאנדריה, אל המקום היחיד שבו יהיה, אולי, בטוח בחייו.

השומרים הרואים כמה אנשים אצים אל חדרי הדיקטאטור בשעות הערב המאוחרות, עודם סבורים שהללו הם גנראלים ומפקדים, הבאים להיוועץ בו בקשר למלחמה בפארתים. ברם, הללו אינם אלא רופאים, כי הדיקטאטור זקוק לסמי שינת-יום חמישי שלמוחרת, הוא ה־14 במארץ, הנה היום מבולבל ומייגע. בשעת טיול-הבוקר, בבית-הספר לרכיבה, עלה בדעת קיסר רעיון גדול. הסינאט וה"סיטי" מתגברים לו — ובכן, מה בכך? הוא יפנה אל העם.

כלום לא היה בעבר טריבחן-העם הדגול, תקוות הדימקראטיה? בימים ההם היתה לו פרוגראמה כבירה שהטילה אימת-מוות על הסינאט; חלוקת הנחלות, מושבות בשביל העניים.

הדיקטאטורה? תסל סדר דיקטאטורה! קיסר הגדול יתפטר, ישוב לחיות את חייו הפרטיים, בספרד למשל...

איש עייף ויגע רכב על הסוס, נישא בלי-חפץ סחר-סחר בבית-הספר לרכיבה; לפתע זקף קומתו (בשעת הרהורים מסויימים — על-אודות העם), מתח את המושכות, דירבן את הסוס והדהירו עד שנשטף זיעה; איש אחר, רענן, יוצא את בית-הספר לרכיבה. לא רבים מן השותפים למשחק הגדול חשים עצמם הבקר מלאי-ביטחון כקיסר... הקושרים מצפים למאסרם. ברוטוס מציב משמרות בגניו, סוסים מוכנים בעבורו בנקודות שונות. בבתים רבים עולים פאפירוסים באש. קליאופטרה, בארמונה ליד הטיבר, מבינה עצמה לקראת יום מותה. אין ספק שקיסר עייף כבר בתיק. היא מתקשטת בהקפדה, משחררת את עבדיה, מחלקת מתנות. השוטרים לא יאחרו לבוא.

אתמול הנחיתה האופתיציה מהלומה. היום — מן ההכרח שתבוא התקפת-הנגד של השלטון.

בשעת הקימה של הדיקטאטור מתברר לאן מועדות פניו. בנוכחותם של סינאטורים אחדים מגלל קיסר את תוכניתו החדשה. הוא יכריז על בחירות, יתפטר. סיסמתו: הלאה המלחמה! האזרח הרומאי יכבוש אדמה איטלקית ולא פארתית. כיצד, בעצם, חי האזרח הרומאי, זה טובש העולם? קיסר מתאר את חייו. פנים מאובנות מאזינות לתיאור המחריד של סיבלות האזרח הרומאי הממוצע. הדיקטאטור הסיר את המסיכה מעל פניו. הוא רוצה להסית את האספסוף. תוך מחצית השעה ידע על כן ה"סיטי" כולו. איבתו של ה"סיטי" לסינאט, איבת הבנקאים לקצינים — הכול יפוג חיש-מהרה, כולם יתאחדו בסיסמה אחת: הלאה קיסר!!

עוד בטרם סיים, מבין קיסר שעשה מישגה ברור שלא היה צורך להיות גלוי-לב כל-כך. פתאום הוא עובר לנושא אחר ומנסה לשבות את לב שומעיו בעזרת קסמו האישי. אל יחששו ריעיו מפני כל רעה. אחוזותיהם מובטחות להם. יש לסייע לחוכרי קרקעות להשיג אדמות, אלא שהמדינה תעשה ואת בעזרת האוצר. קייץ נאה צפוי לריעיו, הם יהיו קרואיו בארמונו בבייה.

אחרי שהודו על ההזמנה ויצאו, מצוה קיסר לפטר ולאסור את מפקד המשטרה, על ששיחרר את הבנקאים העצורים עוד בערב הקודם. לאחר־מכן הוא שולח את מזכירו לברר את הלך־הרוח בקרב החוגים הדימוקראטיים. מעתה תלוי הכול בעמדת העם. החוגים הדימוקראטיים הריהם המדינאים של מערדוני בעלי־המלאכה שפורזו זה מכבר, ואשר מלאו תפקיד מכריע בבחירות, בימי הזוהר של הריפובליקה. הדיקטטורה של קיסר שברה מנגנון זה, שהיה רבי־אונים בעבר, בהקימה יחד עם חלק מחברי המועדונים משמר אגרחי או — מועדוני־הרחובות, כפי שנקראו. גם אלה פוזרו. וכעת מבקש המזכיר טיטוס לעמוד על הלך־רוחם.

הוא משוחח עם מי שהיה יושב־הראש של אגודת האורגים ולאחר־מכן עם עסקן בחירות לשעבר, ועתה פונדקאי. שניהם זהירים ביותר ואינם מגלים נטייה לדבר על־אודות פוליטיקה. הם רומזים על קארפו הזקן, מנהיגם לשעבר של פועלי הבניין. אדם בעל השפעה רבה משוטט שהוא כלוא בבית־הכלא.

בינתיים קיבל קיסר מבקר נכבד; קליאופטרה. המלכה לא יכלה עוד שאת את המתרחקות. עליה לדעת את מצבה. היא נכונה למות. כל אמנויות מצריים נצטחו להבליט ולהוכיח את יופייה הנודע בשלוש היבשות. נראה שיש לו פנאי, לדיקטטור. כדרכו בשנים האחרונות הוא נוהג עימה בנימוס מעושה, נכון בכל עת לסייע לה בעצה, ורומז מפעם לפעם שהוא, ידען ומומחה שאין דוגמתו ליפי נשים, מוכן לחזור ולהיות מאהבה, אם יש את נפשה לכך. הם בדברי פוליטיקה הם יושבים באטריום ומאכילים את דגי הזהב, משוחחים על מזג האוויר. הוא מזמין אותה לימי הקיץ לביתה...

אין היא נרגעת. דומה שעדיין לא השלים את ההכנות להתקפתו; זהו פשר התנהגותו. היא יוצאת מעימו בפנים נוקשות. קיסר מלווה אותה אל אפיריונה, לאחר מכן הוא ניגש אל המשרדים בהם עובדים משפטנים ומזכירים בקדחתנות על הצעת חוק הבחירות החדש. מן הדין הוא שההצעה תישאר כמוסה — איש אינו רשאי לעזוב את הארמון. חוקה זו תהיה היותר־חופשית שהיתה לרומי אי־פעם.

ברור שעתה תלוי הכול בעם...

מכיוון שטיטוס מתמהמה — ומחר הדבר: מה יש כאן לשאת ולתת? מן הדין שהפלבאים הללו יטלו בשתי ידיהם הזדמנות חד־פעמית זו שהדיקטטור מושיט להם, — מחליט קיסר ללכת אל מירוצ הכלבים. הוא חש צורך לבקש את קירבת העם, ואת העם אפשר למצוא במירוצ הכלבים. — הזירה לא נתמלאה עדיין. קיסר איננו נכנס אל היציע הגדול, הוא מתיישב בקרב הזמון העם, בקומות העליונות. אין כל חשש שיכירוהו, האנשים מעולם לא ראוהו מקרוב.

קיסר צופה במירוצ זמן־מה, לאחר־מכן מהמר אף הוא על כלב מסויים. איש אחד מתיישב לידו וקיסר מסביר לו מדוע שם כספו דווקא על כלב זה. האיש מניע ראשו בשורה שלפניו פורץ ריב. נראה שאנשים אחדים ישבו במקומות לא להם; הבאים עתה מגרשים אותם ממקומתיהם. קיסר מנסה לפתוח בשיחה עם שכניו, אף על ענייני פוליטיקה. הם פוטרם אותו ב"הן" ו"לא"; רק אז הוא מבין שהם מכירים

אתו : הוא יושב בין אנשי המשטרה החשאית. הוא קם נרגז ויוצא. דרך אנב, הבלב עליו הימר ניצח...

ליד הזירה הוא נתקל במזכירו שבא לבקשו. אין בפיו בשורות טובות. איש אינו חפץ לשאת ולתת. בכל מקום שזררים פחד או שינאה. האיש שהכול נותנים בו אימונם הוא קארפו, פועל הבניין. קיסר מקשיב בפנים קדרות. הוא נכנס לאמיריונו ומצווה כי ישארו אל בית-הסוהר המאמרטיני. הוא עצמו ידבר עם קארפו. אבל תחילה יש לחפש את קארפו. האסירים הפלבאיים במיבצר זה רבים כל-כך והם נמקים כאן בעשרותיהם. בין כה וכה מתפתל ועולה מתוך אחד התורים פועל הבניין קארפו. הוא מוצא בעזרת חבלים ארוכים. עכשיו יכול הדיקטאטור לשאת ולתת עם האיש שהעם הרומאי נותן בו אימונו.

הם יושבים זה מול זה ומביטים איש באחיו. קארפו הוא אדם זקן ; אפשר שאינו זקן מקיסר, מכל-מקום פניו נראות כפני בן שמונים. זקן האיש, זקן ושחות מאיד, אולם רוחו לא נפלה בו. קיסר מגולל לפניו, ללא השהיות, את תוכניתו הנועזת : חידוש הדימוקראטיה, הכרזת בחירות, שובו שלו לחיים הפרטיים ועוד ועוד. הזקן מחשה. לא הן ולא לאו. הוא מחשה. הוא תולה בקיסר מבט דומם ואינו משמיע הגה. כשקיסר פונה ללכת, מרד קארפו שוב, בעזרת חבלים ארוכים, אל תוך הבור.

תם חלום הדימוקראטיה. ברור לו לקיסר : אם אומנם פניהם למרי, הרי יעשו זאת שלא בהנהגתו. הם מיטיבים להבירו.

בשוב הדיקטאטור אל ביתו מתקשה המזכיר להסביר לשומרים מיהו אדם זה. השומרים חדשים. מפקד המשטרה החדש הרחיק את המישמרות הרומאיים ושלח גדוד כושים לארמון. הכושים מהימנים יותר משום שאינם שומעים לאטינית : על כן קשת יותר להסיתם, והם אינם עלולים להיגרר אחרי הלך-הרעות בעיר. עתה יודע קיסר מהו הלך-הרעות בעיר...

בלילה נדדה שנתו של קיסר. פעמים אחדות קם על רגליו והיה מהלך במסדרונות-הארמון הארוכים. הכושים שותים ושרים. איש איננו שם לב אליו, איש איננו מכיר אותו. הוא מטה און לאחד השירים העגומים האלה, אחר-כך הוא יוצא אל האורות, מבקר אצל הסוס האהוב עליו. הסוס, לפחות, מכיר אותו...

רומי, העיר הניצחית, עוטה תרדמה חסרת שלווה. ליד פתח מקלטי הלילה משתרך עדיין תור ארוך של בעלי-מלאכה מחוסרי-עבודה, המבקשים לזכות בשלוש שעות שינה, והם תולים מבטיהם במדעות הגדולות, הקרועות, הקוראות לגיוס למלחמה במזרח, מלחמה ששוב לא תתקיים. מגני גער הזהב נעלמו המישמרות שהיו מוצבים שם בלילה הקודם. מן הארמונות בוקעות ועולות צווחות שיכורים. דרך שער העיר הדרומי עוברת אורחת פרשים קטנה : מלכת מצריים, רעולת פנים, עוזבת את הבירה...

בשעה שתיים אחר-חצות נזכר קיסר בדבר-מה, קם ממישכבו, כשהוא לבוש בגדי לילה, והולך אל אגף הארמון שבו מעבדים עדיין המשפטנים את החוקה החדשה. הוא מצווה עליהם לשוב אל בתיהם.

לפנות בוקר מתייעים לקיסר שמזכירו נרצח בלילה. ודאי הלשינו עליו בקשר לשיחיהיו עם המדינאים הפלבאיים, ומן האפילה נשלחו ידיים תקיפות. ידיו של מי? רשימת הקשרים שהיתה ברשותו נעלמה.

הוא נרצח בארמון. משמע, הארמון אינו עוד מקום מיבטחים לחסידי קיסר. לְקיסר עצמו? שעה ארוכה ניצב קיסר לפני מיטת־השדה שעליה מוטלת גופתו של המזכיר, אחרון הנאמנים, שנאמנותו עלתה לו בחייו.

בצאת קיסר את החדר נתקל בו שזמר שתוי ואף אינו מתנצל. קיסר מביט כמה פעמים לאחור בעצבנות, שעה שהוא פוסע לאורך המסדרון.

באטריום, המיותם באורח מזור, לא הזפיע איש בשעת קימתו. הוא נפגש עם שליחו של אנטוניוס; הקונסול ושלישו מבקשים להודיעו שלא יבוא היום בשום פנים ואופן אל הסינאט. צפויה שם סכנה לביטחונו האישי. קיסר מודיע לאנטוניוס שהוא לא יבוא לסינאט. — הוא מצווה כי ישאוהו אל ביתה של קליאופטרה, ועובר על פני שורה ארוכה של בעלי קובלנות וטענות שהשכימו לפתח הארמון. שמא תממן קליאופטרה את מסעו הצבאי? אִי־אז לא יזדקק עוד ל"סיטי" ולא לעם.

קליאופטרה אינה בבית. הבית סגור ומסוגר. דומה שעקרה מכאן לזמן ממושך...

חזרה אל הארמון. השער פתוח לרווחה. מסתבר שהמישמר עזב את המקום. שליט העולם מרכין ראשו ומתבונן בעד האפיריון על ביתו. שאין הוא מעז עוד לדרוך על סיפו. יכול היה לפקוד על אנטוניוס כי ישלח מישמר להגנתו. אך אין הוא מאמין בשום מישמר. מוטב שיילך בלי מישמר. לפחות לא יהיה עליו לפחוד מפני מישמרו. לאן יילך? הוא נותן פקודה. הוא יילך אל הסינאט.

הוא נשען על ירכתי האפיריון ואינו מסתכל ימינה ושמאלה. הוא נישא אל סטיו פומפיוס. הוא יורד מן האפיריון. הוא משלח בעלי קובלנות. הוא בא אל המיקדש. הוא תר במבטו אחר סינאטור זה או אחר ומברכו. הוא יושב על הכיסא. טקסים אחדים נערכים. אחר־כך ניגשים אליו הקישרים באמתלה. שוב אין כתמים לבנים מעל צוואריהם, כבחלזמו לפני יומיים; עתה לכולם פרצופים, — פרצופי ריעיו היותר־טובים. אחד מושיט לו דבר־מה לעיון, הוא שולח את ידו. הם מתנפלים עליו.

תירגום י. ב.